

ARTICLE INFO

Received: 01st October 2022

Accepted: 05th October 2022

Online: 15th October 2022

KEY WORDS

Тадбиркор, тадбиркорлик, кичик корхона, ижодкорлик, иқтисодиёт.

ТАДБИРКОР – ЭЛГА МАДАДКОР

Мирзадавлат қизи Нозима Давранова

Наманган давлат университети

Менежмент кафедраси ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7202512>

ABSTRACT

Мақолада таниқли олимларнинг тадбиркорлик ҳақидаги фикрлари баён этилган. Тадбиркорлик тушунчасига энциклопедик таъриф берилган. Тадбиркорликни бошқаришдаги ўзига хос хусусиятларга эътибор берилган. Истеъмолчиларнинг шаклланишидаги асосий омиллар кўрсатилган. Тадбиркорнинг ишга доир сифатларининг тамойиллари ёритилган.

Таниқли олимларнинг олиб борган тадқиқотлари шуни кўрсатадики, тадбиркорнинг ўз фаолияти соҳасида олиб борадиган ишлари кўп қирралидир. Бу бозор сиёсатининг ўзгариши билан ёки корхонанинг ички ва ташқи омиллари таъсирида аниқланади. Лекин тадбиркорнинг асосий мақсади манфаат (фойда) кўриш билан бир қаторда, бозорда самарали фаолият юритишни таъминлайдиган ишларни амалга оширишдир. Бунинг учун тадбиркорликни бошқариш ва унга кўмак берувчи замонавий менежмент усуллари асосланган механизмни яратиш ва ундан унумли фойдаланишни таъминлаш зарурдир. Бозор шароитида тадбиркорликни бошқаришда унинг қуйидаги хусусиятларини эътиборга олиш керак:

- тадбиркор ҳар доим бозордаги талаб ва таклифни эътиборга олиб иш кўради;
- тадбиркор самарадорликни таъминловчи саъй-ҳаракатлар қилиб,

ишлаб чиқариш харажатларини камайтириш йўллари қидиради;

- бизнеснинг пировард натижаларига жавоб берадиган шахслар, оз бизнесини эркин шарт-шароитларда олиб боришларига этарли имкониятлар яратишади;
- кичик корхонанинг пировард натижалари, яъни унинг оладиган фойда ёки зарари фақат бозордаги олди-сотди жараёнида маълум бўлади;
- кичик бизнес билан шуғулланувчи тадбиркор ўз маблағларини ҳаракатга солиб, бозорда қандай хавф-хатарга дуч келиши ёки якуний натижа қандай бўлишини аниқ билмайди.

Тадбиркорлик – бу иқтисодий фаолиятнинг алоҳида тури бўлиб, унинг замирида мустақил ташаббус, жавобгарлик, тадбиркорлик ғоясига асосланган, фойда олишга йўналтирилган, мақсадга мувофиқ фаолиятдир.

Тадбиркорлик иқтисодий фаолликнинг алоҳида тури бўлиб, унинг бошланғич босқичи, одатда, фикрлаш фаолияти ёки унинг натижаси билан боғланган бўлади, фақат у кейин моддий шаклни олади.

Тадбиркорлик янгилик киритиш, товар ишлаб чиқариш фаолиятини ўзгартириш ёки корхонани (шу жумладан, кичик корхонани) ташкил қилиш соҳасида ижодкорликнинг мавжудлиги билан таърифланади. Тадбиркорлик фаолиятининг ижодкорлик жиҳатлари бошқарувнинг янги тизимда ишлаб чиқаришни ташкил қилишнинг янги усуллари ёки янги технологияларини тадбиқ этишда ўз ифодасини топади.

Тадбиркорнинг асосий мақсади – ўз истеъмолчиларига эга бўлиш йўлида товарга бўлган эҳтиёжни аниқлашдан иборатдир. Тадбиркор ўз истеъмолчиларини шакллантиришда қуйидаги асосий омилларни ҳисобга олиши керак:

- товарнинг янгилиги ва унинг ҳаридор манфаатига мос келиши;
- товар ёки хизматларнинг сифати;
- товар ёки хизматларнинг нархи;
- товарнинг универсаллик даражаси;
- товарнинг ташқи кўриниши, унинг ҳаридор талабларига мослиги;
- сотувдан кейинги сервис хизматларидан фойдаланиш имконияти;
- товарнинг қабул қилинган умумий ёки давлат стандартларига мослиги;
- товар ва хизматлар рекламасининг жозибалилиги, ҳаридор диққатини ўзига жалб қилиши ва ҳоказо.

Тадбиркорнинг шахсий хусусиятлари, қобилиятлари, имкониятлари ва ишга доир сифатлари тадбиркорликнинг ҳаракатлантирувчи кучи бўлади. Тадбиркорнинг ишга доир сифатлари қуйидаги тамойилларга асосланиши керак:

- биринчидан, бозорнинг товарлар ва хизматлар билан таъминланиш даражасини таҳлил қилиш йўли билан иқтисодий хўжалик тизимида ўз ўрнини топиш;
 - иккинчидан, шахсий ишлаб чиқариш тузилмасини яратишга тайёрлик қобилияти;
 - учинчидан, маркетинг тадқиқотлари натижаларидан келиб чиққан ҳолда, дастлабки тадбиркорлик ҳисоб-китобларини амалга ошириш;
 - тўртинчидан, тадбиркорлик лойиҳасини амалга оширишда раҳбарликни тўғри йўлга қуйиш қобилияти;
 - бешинчидан, янги техник, технологик ғояни биринчи бўлиб ҳаётга тадбиқ этиш ҳамда ушбу ғоядан амалда фойдаланиш, ундан қандай якуний натижа, маҳсулот ёки хизматлар олиш мумкинлигини тасаввур қила олиш.
- Ижодкорлик тадбиркорни таърифлашда асосий мезон бўлади, аммо у ҳар хил шаклларда намоён бўлиши мумкин. Тадбиркор бошқа ижодкор кишилар томонидан амалга оширилган кашфиётлар, топилмалардан қандай қилиб самарали фойдаланиш мумкинлигини билади. Шу билан бирга, у бу янгиликлардан ҳаридорнинг қизиқишини уйғотувчи янги, ажойиб нарсалар ишлаб чиқариш соҳасида фойдаланиш йўллари топа олади. Аммо кашфиёт ва янгилик фақат товар турининг янги таркибий қисмини

яратишда эмас, балки товар ишлаб чиқаришни янгилаш жараёнига жалб қилишни талаб қилмайдиган оддийроқ шаклларда ҳам намоён бўлади. Масалан, у товар ўрамининг янгилаши, анъанавий товарга янги хусусиятлар ва сифатлар бериш кўринишида намоён бўлиши мумкин.

Тадбиркор фаолиятининг бошқа томонларида ҳам кашфиётчилик элементларини қўллаш мумкин. Масалан, у ишлаб чиқаришнинг, маҳсулотни сотишни бошқаришнинг янги шакллари топади, шериклик муносабатларини ўрнатади, ишлаб чиқаришнинг янги технологияларидан фойдаланади.

Тадбиркорликнинг яна бир муҳим хусусияти ишлаб чиқариш жараёнида янги ғояларнинг амалга оширилиши бозор томонидан қандай қабул қилинишини олдиндан кўра билиш қобилиятида намоён бўлади. Шу жиҳатдан қараганда, янгиликни бозорда татбиқ этиш ва истеъмолчининг жавобини битта жараёнга бирлаштира олиш тадбиркор муваффақиятининг гаровидир.

«Тадбиркорлик» тушунчаси тадбиркорнинг қомусий(енстиклопедик) луғатида қуйидагича таърифланади: Тадбиркорлик – шахсий даромад, фойда олишга қаратилган фуқароларнинг мустақил фаолияти. Бу фаолият ўз номидан, ўз мулкӣ масъулияти ва юридик шахснинг юридик масъулияти эвазига амалга оширилади. Тадбиркор қонун томонидан тақиқланмаган барча хўжалик фаолияти, шу жумладан, воситачилик, сотиш, сотиб олиш, маслаҳат бериш, қимматбаҳо қоғозлар

билан иш олиб бориш билан шуғулланиши мумкин.

Тадбиркорлик шахсий ва ижтимоий фойдаларни кўзлаган ҳолда даромад олиш учун сарфланаётган маблағ билан боғлиқ фаолиятдир. Тадбиркорликка берилган ушбу таъриф батафсиллиги билан ажралиб туради. Бу таърифда тадбиркорлик фақат маълум фаолият билан шуғулланиш эмас, балки бевосита фаолият кўрсатишдан иборатлиги таъкидланган.

Тадбиркорликнинг муҳим хусусиятларига қуйидагилар киради:

- хўжалик фаолияти олиб бораётган субъектларнинг мустақиллиги ва эркинлиги. Ҳуқуқий меъёрлар чегарасида ҳар бир тадбиркор у ёки бу масала юзасидан мустақил қарор қабул қилиши мумкин.

- иқтисодий манфаатлилик. Тадбиркорликнинг асосий мақсади максимал даражада даромад олишни кўзлаб, жамият тараққиётига ҳам ўз ҳиссасини қўшишдир.

- хўжалик таваккалчилиги ва масъулият. Ҳар қандай ҳисоб-китобда ҳам ноаниқлик ва таваккалчилик бўлиши мумкин.

Тадбиркорликни шакллантириш учун иқтисодий, ижтимоий, ҳуқуқий ва бошқа муайян шароитлар яратилиши керак. Иқтисодий шароитларга қуйидагилар киради: товарга бўлган таклиф ва талаб; харидор сотиб олиши учун товар турларининг мавжудлиги; харидор сотиб олиши учун керак бўлган пул ҳажмининг мавжудлиги; ишчиларнинг маошига, яъни сотиб олиш имкониятига таъсир кўрсатувчи ишчи жойларининг, ишчи кучларининг ортиқчалиги ёки этишмовчилиги.

Шунингдек, тадбиркорликнинг муҳим хусусиятлари (белгилари ёки томонлари) қуйидагилар:

- мустақил фикрлаш;
- ўз кучига ишониш;
- яратувчанлик, нававторлик қобилияти;
- тинимсиз изланиш;
- ташаббус кўрсатиб ишлаш;
- мулкый муносабатларнинг иштирокчиси бўлиш, ишлаб чиқариш омилларининг барчасига ёки баъзи бирига ва яратилган товарларга эгалик қилиш.
- жавобгарликни ҳис этиш;
- иқтисодий эркинлик, ҳўжалик фаолияти турини танлаш, уни ресурслар билан таъминлаш, олди-сотди ишларини юритиш, ишлаб чиқаришни бошқаришда эркинлик.
- иқтисодий ҳатти-ҳаракатлар учун маъсулиятни ўз зиммасига олиш: иш натижасига жавоб бериш, таваккал қилиб иш юрита олиш, иқтисодий хатарли ишга қўл уруш.
- фойда олишга интилиш: фойдага эришиш чора-тадбирларини кўриш, олинган фойдани ўз билганича ишлатиш.
- тижорат сирига эга бўлиш: бизнесга оид ва ўзгаларга
- рақобат курашида қатнашиш: бозорда амал қилувчи қоидаларга риоя этган ҳолда ҳалол рақобатда қатнашиб,

унинг ғирром, ёввойи усулларида воз кечиш.

- ҳалоллик билан иш юритиш, қаллоблик, ғирромлик ва алдамчиликка мойил бўлмаслик. Обрў (имиж)га эга бўлиш, бошқаларга ишониш ва бошқалар ишончини қозониб шон-шуҳрат орттириш, фирма номини эъзозлаб, унга путур этказмаслик, фирмани обрўсизлантирмаслик.
- ташқи муҳит (солиқ ва бошқа ташкилотлар, ўз ходимлари ва ҳоказалар) билан яхши муносабат ўрнатиш.

Хулоса қилиб айтиш мумкинки, тадбиркор - элга мададкор. Чунки тадбиркорлик билан инсонлар турмуш фарованлигига эришадилар ҳамда мамлакат иқтисодиётини ривожланишига ўз ҳиссаларини қўшадилар. Буюк Бобокалонимиз бўлмиш Амур Темур ҳазратлари айтканларидек, бир тадбирли киши мингта лоқайддан афзалдир. Бугунги кунда Президентимиз Ш. Мирзиёевнинг давлат бошқарувида ҳам тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш борасида кўплаб ислохотлар амалга оширилмоқда. Айниқса бу соҳанинг аҳолини ўзини-ўзи банд қилиш борасидаги самараси беқиёс. Шундай экан биз ҳар биримиз тадбиркор бўлиб мамлакатимиз тараққиётига ўз ҳиссамизни қўшишимиз зарур.

References:

1. Кенжаев И. Э. Созданные условия для иностранных инвесторов в узбекистане //Приоритетные векторы развития промышленности и сельского хозяйства. – 2019. – С. 157-159.
2. Кенжаев И. Кичик бизнесга хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг норматив-ҳуқуқий асослари //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 4/С. – С. 329-344.
3. Икром Кенжаев Нормативно-правовая база привлечения иностранных инвестиций в малый бизнес // ОИИ. 2021. №4/С. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/normativno->

pravovaya-baza-privlecheniya-inostrannyh-investitsiy-v-malyu-biznes (дата обращения: 05.04.2022).

4. Kenjaev I. E. Theoretical aspects of attracting foreign investment in the economy of the region //Economics and Innovative Technologies. – 2019. – Т. 2019. – №. 3. – С. 8.

5. Kenjaev I. E. The Importance of Enterprises with the Participation of Foreign Capital in Attracting Foreign Investment //European Multidisciplinary Journal of Modern Science. – 2022. – Т. 5. – С. 246-249.

6. Икром Кенжаев Нормативно-правовая база привлечения иностранных инвестиций в малый бизнес // ОИИ. 2021. №4/S. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/normativno-pravovaya-baza-privlecheniya-inostrannyh-investitsiy-v-malyu-biznes> (дата обращения: 31.05.2022). Икром Кенжаев Нормативно-правовая база привлечения иностранных инвестиций в малый бизнес // ОИИ. 2021. №4/S. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/normativno-pravovaya-baza-privlecheniya-inostrannyh-investitsiy-v-malyu-biznes> (дата обращения: 31.05.2022).

7. Кенжаев, И. Э., Балтабаев, М. Т., & Абдурахманов, Ш. Ш. (2022). Иностранные Инвестиции В Малый Бизнес. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES, 3(5), 159-164. Retrieved from <https://cajotas.centralasianstudies.org/index.php/CAJOTAS/article/view/508>

8. Кенжаев, И. Э., & Бахрамжанова, Ф. Т. к. (2022). Особенности Развития Рынка Капитала В Узбекистане. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES, 3(5), 165-168. Retrieved from <https://cajotas.centralasianstudies.org/index.php/CAJOTAS/article/view/509>

9. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. - Халқ сўзи, 2020 йил 25 январь.